

Waarom Nederland Wim Kok nodig heeft

Alle pogingen om door verlaging van uitkeringen de werkgelegenheid te vergroten, zijn gedoemd te mislukken.

Dit artikel handelt over de vraag of de overheid door het verlagen van de hoogte van de uitkeringen de werkgelegenheid kan bevorderen. Hierbij wordt niet onderzocht in hoeverre een verlaging van de uitkeringen grote positieve effecten heeft op de werkgelegenheid. Integendeel, ik veronderstel dat deze effecten bestaan. Niettemin zijn in het model dat gepresenteerd wordt alle pogingen van de overheid om de werkgelegenheid te vergroten door de uitkeringen te verlagen gedoemd te mislukken.

Het doel van dit artikel is tweërlei. In de eerste plaats illustreert dit artikel dat als uit een economisch model overtuigend blijkt dat een bepaald beleidsinstrument (hier de hoogte van de uitkeringen) een significant effect heeft op een doelvariabele (hier de werkgelegenheid), dit niet betekent dat het instrument effectief kan worden gebruikt. Ten tweede kan dit artikel worden gezien als een pleidooi om het sociale-zekerheidsbeleid in Nederland te delegeren aan een beleidsmaker die de uitkeringsgerechtigden een warm hart toedraagt.

Het model

In deze paragraaf presenteer ik een zeer gestileerd politiek economisch speltheoretisch model, waarin een vakbond het loon bepaalt en een beleidsmaker de uitkeringshoogte vaststelt. Zowel de hoogte van het loon als de hoogte van de uitkering beïnvloeden de werkgelegenheid. De economie wordt beschreven aan de hand van de volgende vergelijking:

$$W = -\alpha \cdot L - \beta \cdot U + c \quad (1)$$

waarin:

W = werkgelegenheid; L = loonvoet;
U = uitkering en c = constante.

In vergelijking (1) wordt verondersteld dat loonmatiging en verlaging van de hoogte van de uitkering de werkgelegenheid bevorderen. Hoewel deze vergelijking ad hoc is, lijkt zij de visie van veel economen op de werking van de Nederlandse economie goed te representeren.

Het gedrag van de vakbond is gebaseerd op het zogenaamde 'monopoly union'-model. In een simpele versie van dit model streeft de vakbond naar een maximaal loon voor haar leden met als randvoorwaarde, dat een bepaald werkgelegenheidsniveau wordt bereikt. Verondersteld wordt dat de vakbond als randvoorwaarde stelt dat de werkgelegenheid niet mag dalen onder W^* . W^* kan staan voor het huidige aantal werknemers (de insiders), maar de vakbond kan ook streven naar een werkgelegenheid die groeit. Van belang is slechts dat als $W=W^*$, er geen sprake is van volledige werkgelegenheid. Op het moment dat de vakbond haar looneis stelt, weet zij niet op welk niveau de beleidsmaker de uitkering zal stellen, bij voorbeeld omdat de hoogte van het loon wordt vast gelegd in een cao en de beleidsmaker, nadat het looncontract is afgesloten, de mogelijkheid heeft om de hoogte van de uitkering te veranderen. Het belangrijkste gevolg van deze veronderstelling is dat de vakbond bij het vaststellen van haar looneis moet inschatten voor welke hoogte van de uitkering de beleidsmaker zal kiezen. Stel dat de vakbond verwacht dat de beleidsmaker voor U^e zal kiezen. De looneis van de vakbond kan dan worden bepaald aan de hand van vergelijking (1), na invulling van $W = W^*$ en $U = U^e$. De vakbond stelt een looneis, L_{eis} , zodat precies aan de randvoorwaarde voor de werkgelegenheid is voldaan:

$$L_{eis} = (c - \beta \cdot U^e - W^*)/\alpha \quad (2)$$

Vergelijking (2) laat zien dat de vakbond een relatief laag loon kiest als zij streeft naar hoge werkgelegenheid en een hoge uitkeringsniveau verwacht.

Zoals eerder gezegd, bepaalt in ons model de beleidsmaker de hoogte van de uitkering. De beleidsmaker wordt verondersteld te streven naar een rechtvaardige inkomensverdeling en naar een hoge werkgelegenheid. Bij de bepaling van zijn beleid ziet de beleidsmaker zich geconfronteerd met het volgende dilemma. Enerzijds wil hij uit hoofde van rechtvaardigheid een hoge uitkering verstrekken, anderzijds wil hij een lage uitkering ter bevordering van de werkgelegenheid. De preferenties van de beleidsmaker worden gerepresenteerd door de volgende kwadratische verliesfunctie (3):

$$V = 1/2 \cdot (U - U^d)^2 + 1/2 \cdot \lambda \cdot (W - W^d)^2$$

waarin U^d staat voor de hoogte van de uitkering, die de beleidsmaker uit hoofde van rechtvaardigheid als ideaal beschouwd, en W^d staat voor de gewenste werkgelegenheid (bij voorbeeld volledige werkgelegenheid). Verondersteld wordt dat de beleidsmaker naar een hogere werkgelegenheid streeft dan de vakbond ($W^d > W^*$). Vergelijking (3) toont de kosten die de beleidsmaker verbindt aan het afwijken van de werkgelegenheid en de hoogte van de uitkering van hun ideale waarden. De parameter λ geeft de relatieve prioriteit weer die de beleidsmaker aan de werkgelegenheidsdoelstelling toekent. Bij voorbeeld als λ heel hoog is dan stelt de beleidsmaker een relatief hoge prioriteit aan de bevordering van de werkgelegenheid. Wanneer de beleidsmaker zijn beleid bepaalt, kent hij de looneis van de vakbond. De beleidsmaker kiest dat beleid waaraan hij de laagste kosten verbindt. Dit beleid kan worden berekend door (3) te minimaliseren naar U , gegeven de looneis van de vakbond en gegeven de werking van de economie zoals gerepresenteerd door (1). Substitutie van (1), met $L = L_{eis}$, in (3) geeft (4):

$$V = 1/2 \cdot (U - U^d)^2 + 1/2 \cdot \lambda \cdot (-\alpha \cdot L_{eis} - \beta \cdot U + c - W^d)^2$$

De eerste-orde voorwaarde kan worden afgeleid door (4) te differentieren naar U:

$$(U - U^d) - \lambda \cdot \beta \cdot (-\alpha \cdot L_{eis} - \beta \cdot U + c - W^d) = 0, \text{ zodat}$$

$$(\lambda \cdot \beta^2 + 1) \cdot U - [U^d + \lambda \cdot \beta \cdot (c - W^d - \alpha \cdot L_{eis})] = 0 \quad (5)$$

Vergelijking (5) leidt tot de volgende beleidsregel voor de beleidsmaker (6):

$$U = [U^d + \lambda \cdot \beta \cdot (c - W^d - \alpha \cdot L)] / (\lambda \cdot \beta^2 + 1)$$

Vergelijking (6) toont dat de beleidsmaker voor een relatief lage uitkering zal kiezen als:

- hij een hoge prioriteit aan het bevorderen van de werkgelegenheid toekent (hoge λ);
- uitkeringen erg schadelijk zijn voor de werkgelegenheid (hoge β); en
- de vakbond een hoge looneis stelt (hoge L).

De vergelijkingen (2) en (6) tonen hoe de agenten in dit model op elkaars gedrag reageren. In het evenwicht van dit type modellen, zijn de reacties van zowel de beleidsmaker op de vakbond als de reacties van de vakbond op de beleidsmaker optimaal. In dit (Nash) evenwicht voorspelt de vakbond correct voor welke uitkeringshoogte de beleidsmaker zal kiezen ($U^e = U$). Substitutie van (2), met $U^e = U$, in (6) geeft:

$$U = [U^d + \lambda \cdot \beta \cdot (\beta \cdot U + W^* - W^d)] / (\lambda \cdot \beta^2 + 1) \quad (7)$$

Lossen we (7) op voor U dan resulteert:

$$U = U^d - \lambda \cdot \beta \cdot (W^d - W^*) \quad (8)$$

Ten slotte, na (2) en (8) achtereenvolgens te hebben ingevuld in (1) kan na enig gereken worden afgeleid dat:

$$W = W^* \quad (9)$$

Omdat $W^d > W^*$ kiest de beleidsmaker voor een uitkering die lager is dan de uit hoofde van rechtvaardigheid ideale hoogte van de uitkering. De vergelijkingen (8) en (9) tonen een desastreus resultaat. De goed bedoelde pogingen van de beleidsmaker om de werkgelegenheid te bevorderen door een verlaging van de

uitkeringen leiden niet tot de beoogde effecten op de werkgelegenheid, ondanks het feit dat de werkgelegenheid negatief afhankelijk is van de hoogte van de uitkering. De oorzaak hiervan ligt in de rol van de vakbond, die streeft naar een bepaalde werkgelegenheid. Wanneer de vakbond verwacht dat de beleidsmaker de uitkeringen zal verlagen dan ontstaat voor haar extra ruimte om hoge looneisen te stellen zonder dat deze haar doelstelling voor de werkgelegenheid in gevaar brengt. Met andere woorden, de verlaging van de uitkeringen in dit model impliceert slechts een transfer van de uitkeringstrekkers naar de werkenden.

De structuur van het hierboven gepresenteerd model is ontleend aan speltheoretische modellen van monetair beleid, die tonen dat de prikkels van monetaire autoriteiten om de werkgelegenheid te vergroten door expansief monetair beleid gedaan te worden te mislukken en slechts tot inflatie leiden. Op grond van dit type inzichten menen vele economen dat monetair beleid moet worden gedelegeerd aan een conservatieve bankier die hoge prioriteit toekent aan inflatiebestrijding.

Analoog kan in het bovenstaande model worden afgeleid dat beleid met betrekking tot het vaststellen van de hoogte van de uitkering moet worden gedelegeerd aan een beleidsmaker die een hoge prioriteit toekent aan een rechtvaardige uitkering (in vergelijking 2 betekent dit een lage λ). Immers de uitkomsten van het model laten zien dat dit rechtvaardigheid garandeert (9) zonder dat dit de werkgelegenheid beïnvloedt (8). Het moge duidelijk zijn dat in een dergelijk regime er een roep zal zijn voor verlaging van de uitkeringen. Als economen terecht weer eens op vergelijking (1) wijzen dat hoge uitkeringen slecht zijn voor de werkgelegenheid dan zal er een neiging ontstaan de uitkeringen te verlagen. Echter bovenstaande analyse illustreert dat ondanks vergelijking 1, verlaging van de uitkeringen niet bijdraagt aan een hogere werkgelegenheid en de beleidsmaker niet voor deze druk moet bezwijken.

De inzichten die het model biedt lijken mij, ondanks het simplistische karakter van de analyse, relevant voor het sociaal-economische beleid in Nederland. Veelal wordt beweerd

dat de hoge werkloosheid in Nederland te wijten is aan het sociale zekerheidstelsel en aan een matig functionerende arbeidsmarkt. Tegen deze achtergrond schets het geen verbaazing dat er een grote druk is om de uitkeringen te verlagen. Echter de effecten van een verlaging van de uitkeringen op de werkgelegenheid zijn sterk afhankelijk van hoe andere economische agenten reageren op deze maatregel. Indien, zoals in het bovenstaande model, de vakbonden hierdoor ruimte krijgen om hogere looneisen te stellen dan zal het effect van een verlaging van de uitkeringen op de werkgelegenheid nihil zijn.

De analyse suggereert dat wij in Nederland in de eerste plaats behoefte hebben aan een beleidsmaker die zich richt op het beter laten functioneren van de arbeidsmarkt en de hoogte van de uitkeringen met rust laat. Ik hoop dat minister-president Kok de druk om in te grijpen in de hoogte van de uitkeringen ter bevordering van de werkgelegenheid nog lange tijd kan weerstaan.

Otto Swank

De auteur is werkzaam bij Ocfef, Erasmus Universiteit Rotterdam.